

Вікторія КОНДРАТОВА, Олена ЧЕРНЕЦЬКА

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. Стаття присвячена проблемі розкриття особливостей організації та алгоритму здійснення проєктної діяльності учнями на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на основі педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського. Автори розкривають шляхи здійснення пізнавальної діяльності, розвитку природничих компетентностей, загальнонавчальних умінь і навичок під час різних типів проєктів та наводять приклади реалізації цих проєктів на уроках у 3-4 класах, інтерактивних книг як освітніх продуктів узагальнення результатів проєктної діяльності груп, розроблених з використанням інформаційно-комунікаційних технологій вчителями закладів загальної середньої освіти Кіровоградської області.

Ключові слова: інтегрований курс «Я досліджую світ», проєктна діяльність, навчальний проєкт, типи проєктів, дослідницько-пошуковий метод, інформаційний метод, практико орієнтований метод, творчий метод, творчі здібності, природнича компетентність, загальнонавчальні уміння і навички.

Постановка проблеми.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Одними із ціннісних орієнтирів, на якому ґрунтується реалізація мети початкової освіти, є радість пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проєктної діяльності; розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі; плекання любові до рідного краю; формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, збереження навколишнього світу [1].

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і

суспільство, безпеку життєдіяльності, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі. Одним із завдань досягнення цієї мети є: формування дослідницьких умінь, опанування доступних способів пізнання предметів і явищ природи і суспільного життя (спостереження, обстеження, дослід, практична робота, вимірювання, систематизація, класифікація, встановлення логічної та часової послідовності подій, критична оцінка побаченого (почутого), встановлення зв'язків і залежностей в природі і суспільстві; між станом довкілля і діяльністю людини, вплив поведінки на здоров'я та безпеку, залежність результату роботи від докладених зусиль) [2].

Навчальний проєкт як інструмент залучення учнів до пошуково-дослідницької діяльності й організаційна форма, що сприяє набуттю як предметних, так і ключових компетентностей, став візитівкою інноваційних змін, які увійшли в шкільну практику [3].

Проектна діяльність – це не тільки пошук і представлення інформації, а й набуття організаційних умінь учнів, навичок комунікації в групі, проявлення самостійності в організації роботи над навчальними завданнями, у підготовці власного висловлювання на зазначену тему. Тому доцільно більшої значущості надавати процесу підготовки навчальних проєктів, створенню умов для вияву самостійності учнів у прийнятті певних рішень; приділяти увагу формуванню не тільки предметних компетентностей, але й загальнонавчальних умінь і навичок, здатностей організувати свою роботу, розробляти тактику вирішення проблеми, забезпечувати послідовне її дотримання; комунікувати, співпрацювати, розраховувати сили, здійснювати поточний самоконтроль, коригувати свою роботу; використовувати для реалізації проєкту інформаційно-комунікаційні технології (створення електронних презентацій, інтерактивних книг, використання растрових графічних редакторів тощо).

Отже, питання набуття учнями компетентностей здійснювати проєктну діяльність є актуальним на даний час.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагому спадщину щодо виховання молодших школярів через світ природи під час навчальних проєктів залишив видатний український педагог, публіцист, письменник та поет Василь Олександрович Сухомлинський. Він надавав особливого значення впливу природи на гармонійний розвиток особистості дитини молодшого шкільного віку. Педагог писав: «Світ, що оточує дитину, – це передусім світ природи з безмежним багатством явищ з невичерпною красою. Тут, у природі, вічне джерело дитячого розуму». Василь Олександрович зазначав, що не природа сама по собі, а виникаючі у процесі спостережень питання, розкриття причинно-наслідкових зв'язків є джерелом розвитку мислення, уяви і мовлення дітей [4].

Василь Олександрович був переконаний, що активний процес отримання учнями інформації під час навчальних проєктів щодо дослідження природи сприяє усвідомленому розумінню навчального матеріалу та перетворенню ситуативних досягнень в умовиводи та практичні навички: «дослідницький характер розумової праці важливий тільки там, де учні мають справу з наочними сторонами предметів та явищ»,

де «для процесу мислення учні залучають весь наявний в них запас узагальнюючих думок (висновків, законів, формул тощо) про предмети і явища» [5].

Мета статті: розкрити особливості організації та алгоритму здійснення проєктної діяльності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Одне з головних завдань вчителя в НУШ – навчити школярів здобувати знання самостійно, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань. Реалізувати це завдання допомагає метод навчальних проєктів. Він дозволяє впровадити діяльнісний, особистісно орієнтований підхід у навчанні, застосувати знання й уміння, набуті при вивченні навчальних дисциплін, інтегрувати їх у процесі роботи над проєктом.

З погляду вчителя, навчальний проєкт – це дидактичний засіб, що вчить проєктуванню, тобто цілеспрямованій діяльності зі знаходження способу вирішення проблеми через розв'язання завдань, що впливають з цієї проблеми. З погляду учня, проєкт – це можливість робити щось цікаве самостійно або в групі, це діяльність, що дозволяє проявити себе, спробувати свої сили, докласти свої знання, принести користь і показати публічно досягнутий результат.

Навчальний проєкт дозволяє поєднати пізнавальну, дослідницьку та перетворювальну діяльність, що відкриває можливості для врахування індивідуальних особливостей учнів під час розподілу завдань між учасниками навчального проєкту. Необхідно навчати школярів брати на себе ту роль у роботі групи, яка їм цікава, яку вони можуть виконати.

Мета проєктної діяльності: створення умов, за яких учні самостійно й охоче отримують знання з різних джерел, вчать користуватися ними для розв'язання нових, пізнавальних і практичних завдань, удосконалюють комунікативні вміння, працюючи в різних групах, розвивають дослідницькі вміння та аналітичне мислення.

У процесі проєктного навчання вчитель виступає у ролі консультанта, координатора.

Основні завдання проєктної діяльності: формування в учнів навичок самостійної діяльності, застосування знань у нестандартних ситуаціях; формування комунікативних умінь та навичок, навичок науково-дослідної роботи.

Успішна організація проєктування вимагає:

- наявності освітньої проблеми, достатньо складної та актуальної, щоб задовольнити навчальні запити та життєві потреби учнів;
- дослідницького характеру пошуку розв'язання проблеми; висунення та перевірки гіпотез; обґрунтування висновків;
- емоційної забарвленості освітнього процесу; створення ситуації успіху (зацікавленості, подиву, бажання дослідити поставлене питання);
- активізації психічної діяльності учнів (мислення, уваги, пам'яті, мовлення, волі);
- структурування діяльності відповідно до класичних стадій проєктування, що адаптовані до особливостей навчання в 3-4 класах;
- моделювання вчителем умов для виявлення учнями навчальної проблеми;
- самодіяльного характеру творчої активності учнів;
- практичного і теоретичного значення результату та готовності до практичного застосування цього результату;
- широкого використання на уроках парної та групової форм організації навчальної діяльності учнів;
- гуманізації взаємодії вчителя і учня;
- міжособистісного спілкування;
- підтримання стосунків відвертості, довіри, поваги одне до одного; створення соціально-педагогічних умов для самоствердження кожної дитини в учнівському колективі;

- стимулювання учнів до висунення альтернативних припущень і здогадів;
- створення учням умов застосування нових знань та уявлень до осмислення широкого кола ситуацій і явищ для оцінювання їхнього прикладного значення;
- підбиття підсумків проєктної діяльності, мета якої – усвідомлення учнями своїх успіхів і недоліків.

Важливим у проєктній діяльності є вибір тем. Вони мають бути близькими світосприйняттю учнів, актуальними, такими, що базуються на опанованому програмовому матеріалі і водночас забезпечують розширення уявлень учнів з теми, що вивчається, сприяти розвитку творчості, зумовлювати досяжність очікуваного результату [3].

Проєкти розрізняють за часом виконання – урочні та позаурочні; за змістом – інтегровані, природничі, мистецькі, мовні, математичні тощо; за терміном виконання – короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі; за методом – дослідницькі, творчі, пошукові, інформаційні, практико орієнтовані, ігрові-рольові тощо.

Найбільш поширені в початкових класах, на нашу думку, такі типи проєктів: дослідницько-пошуковий, інформаційний, практико орієнтований, творчий та їх поєднання: інформаційно-дослідницький, інформаційно-творчий, інформаційно-практико-орієнтований, інформаційно-пошуковий.

Подасємо таблицю «Типологія навчальних проєктів за методом».

Тип проєкту за методом	Призначення	Структура проєкту за методом	Очікувані результати
Дослідницько-пошуковий	Дозволяє оволодіти основами проведення особистісного (чи групового) дослідження, зібрати інформацію (результат пошукової діяльності).	Має добре обмірковану структуру: <ul style="list-style-type: none">▪ тема дослідження,▪ аргументація актуальності дослідження,▪ визначення предмета й об'єкта дослідження,▪ визначення завдань і методів дослідження,▪ визначення методології дослідження,▪ висунення гіпотези розв'язання проблеми і планування шляхів її розв'язання,▪ добір матеріалів та інструментів,▪ вибір форми презентації результатів проєкту.	Повідомлення, буклет, інтерактивна книга, створена в Book Creator, відеофільм, звіт дослідницької експедиції, прес-конференція тощо.

Інформаційний	Спрямований на збирання інформації про будь-який об'єкт чи явище й передбачає аналіз та узагальнення добутих фактів.	Чітко визначена із самого початку структура проєкту: <ul style="list-style-type: none"> ▪ мета, ▪ актуальність проєкту, ▪ методи отримання інформації (літературні джерела, засоби масової інформації, бази даних (у т.ч. електронні), інтерв'ю, анкетування тощо, ▪ методи обробки інформації (її аналіз, узагальнення, зіставлення із відомими фактами, аргументовані висновки), ▪ результат (стаття, доповідь, відеофільм тощо), ▪ презентація (публікація, у тому числі в електронній мережі, обговорення, наприклад, у телеконференції тощо). 	Повідомлення, стаття, відеофільм, комікс, навчальна гра, відеофільм, ментальна карта, реклама тощо.
Практико орієнтований	Передбачає виготовлення практично значущого продукту, що має велике практичне значення для учасників проєкту і може бути корисним для вирішення проблем учнів (школи) тощо.	Готується за раніше обговореним сценарієм, у якому кожен учасник має свою визначену функцію та декілька етапів і координується керівником проєкту. Поетапні обговорення проблем, презентація одержаних результатів дозволяє чітко визначити практичну значущість отриманих результатів діяльності.	Інструкція, рекомендації щодо використання створеного продукту, словник термінів, ментальна карта, інтерактивна книга, створена в Book Creator, комікс, збірка власних віршів, абетка для малят, проєкт шкільної газети тощо.
Творчий	Сприяє підвищенню творчих здібностей учнів.	Не мають детально розробленої структури, вона розвивається в процесі роботи, відповідно до інтересів та логіки учасників проєкту, що заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення.	Рукописний журнал, альбом, газета, буклет, флаєр, відеофільм, виховний захід – свято, вечір, конкурс, виставка малюнків тощо.

Навчання вчителів початкових класів за програмою «Розвиток професійних компетентностей учителів початкових класів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»; створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами» в КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» передбачало захист випускних творчих робіт, де було запропоновано представити у формі навчального проєкту із теми, яка

вивчається на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (учасники проєкту: учні 3/4 класу) в поєднанні з дослідженням творів В.О. Сухомлинського відповідної тематики (оскільки 28 вересня цього року вся педагогічна спільнота України відзначатиме 105-ту річницю з дня народження Василя Сухомлинського, видатного педагога Кіровоградщини).

Подаємо приклад алгоритму опису навчального проєкту:

1. Тема, яка вивчається на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», програма, клас.
2. Тема навчального проєкту.

3. Обґрунтування актуальності теми проєкту.
4. Мета проєкту.
5. Тип проєкту.
6. Часові межі реалізації навчального проєкту.
7. Ключове питання.
8. Тематичні питання.
9. Завдання проєкту.
10. Ключові компетентності,
11. Спільні для всіх компетентностей вміння, які можна сформувати в учнів під час роботи над цим проєктом.
12. Предметні (галузеві) компетентності.
13. Назви груп.
14. Завдання/система завдань та інструктивні матеріали для кожної групи учнів для виконання під час реалізації проєктної діяльності.
15. Перелік джерел для опрацювання учнями.
16. Список покликань на використані ресурси.
17. Етапи проведення проєкту (підготовчий, практико виконавчий,

заклучний) та їх змістове наповнення.

18. Очікувані результати (освітній продукт як результат роботи кожної групи).

19. Покликання на інтерактивну книгу, створену за допомогою онлайн-сервісу Book Creator як результат роботи, наприклад, однієї з груп.

20. Критерії оцінювання проєктної діяльності, освітнього продукту.

21. Критерії оцінювання діяльності дитини в групі.

22. Перелік використаних під час проєктної діяльності електронних засобів навчання, матеріалів та обладнання.

23. Дошка візуалізації навчального проєкту (колаж, блок-схема, інформаційний плакат тощо) за допомогою самостійно обраного засобу візуалізації (покликання).

Під час написання роботи були враховані такі етапи створення проєкту: підготовчий, практико виконавчий та заключний.

Підготовчий етап проєкту передбачає підготовку проєкту та планування проєкту.

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
<ol style="list-style-type: none">1. Створення проблемної ситуації.2. Характеристика методу проєктів.3. Ознайомлення зі змістом проєкту та допомога у виборі групи за опорними питаннями.4. Мотивація пошуку.5. Допомога у визначенні ключового питання, постановці завдань, знаходження шляхів розв'язання проблеми.	<p>Вправа: «Мозковий штурм» чи «Асоціативний куш».</p> <ol style="list-style-type: none">1. Обговорення проблеми.2. Визначення ключового питання, мети, завдань проєкту.3. Визначення типу проєкту.4. Висування своїх гіпотез щодо розв'язання проблеми.

Підготовка проєкту (визначення теми, мети, типу та завдань проєкту)

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
<ol style="list-style-type: none">1. Спостереження, координування діяльності учнів.2. Запис до таблиці результатів.3. Непряме керування діяльністю (консультації).	<ol style="list-style-type: none">1. Збір інформації та її опрацювання. Спостереження за об'єктами дослідження.2. Робота з літературою.

Планування (визначення джерел інформації, критеріїв оцінювання, творчих груп)

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
<ol style="list-style-type: none">1. Корекція підсумкових матеріалів.2. Спостереження за перебігом обробки результатів і аналізу інформації.	<ol style="list-style-type: none">1. Аналіз інформації.2. Формулювання висновків.

Практико виконавчий етап передбачає збір інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, експеримент), аналіз інформації, формулювання висновків, оформлення результатів діяльності.

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
Участь у виборі способів оформлення результатів роботи учнів.	1. Оформлення проєкту. 2. Підготовка до презентації проєкту.

**Збір інформації (спостереження, робота з літературою, Інтернетом)
Аналіз (аналіз інформації, формулювання висновків)**

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
1. Корекція підсумкових матеріалів. 2. Спостереження за перебігом обробки результатів і аналізу інформації.	1. Аналіз інформації. 2. Формулювання висновків.

Оформлення результатів проєкту

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
Участь у виборі способів оформлення результатів роботи учнів.	1. Оформлення проєкту. 2. Підготовка до презентації проєкту.

Заключний етап передбачає представлення проєкту до захисту, захист проєкту, відповіді на запитання вчителя та інших учнів класу, колективне оцінювання, підбиття підсумків.

Діяльність вчителя	Діяльність учнів
1. Приймання звіту груп. 2. Постановка запитань. 3. Участь в обговоренні порівнянь отриманих результатів проєкту з тими, що планувалися. У разі відмінності – допомагає з'ясувати причини. 4. Участь у колективному аналізі й оцінюванні результатів проєкту. 5. Підбиття підсумків роботи над проєктом. 6. Оголошення результатів.	1. Презентація проєкту у визначеній формі для кожної групи (комп'ютерна презентація, альбом, буклет, газета тощо). 2. Захист проєкту. 3. Відповіді на питання вчителя, однокласників. 4. Порівняння отриманих результатів проєкту з тими, що планувалися. У разі відмінності – з'ясування причин. 5. Участь у колективному оцінюванні результатів проєкту. 6. Рефлексія «Мікрофон» («Я знаю...», «Я вмію...», «Найбільшим успіхом було...»).

Критерії оцінювання проєкту вчитель розробляє разом з учнями. Подаємо орієнтовний приклад критеріїв оцінювання:

- оформлення портфоліо/електронної презентації/інтерактивної книги/навчально-інструктивного плакату;
- зміст (глибина досліджень, переконливість фактів, доцільність діяльності);
- актуальність і значущість обраної теми;
- ступінь творчості;
- оригінальність запропонованих рішень;
- самостійність виконання;
- участь кожного учасника групи.

Подаємо приклади реалізації проєктів різних типів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в 3-4 класах

закладів загальної середньої освіти, які були спрямовані на розвиток в учнів природничої компетентності, вдосконалення пізнавальної діяльності та розвитку творчих здібностей.

Інна МОРГУНЕНКО, вчитель початкових класів Помічянського ліцею «Універсум» Помічянської міської громади Новоукраїнського району Кіровоградської області.

Подаємо приклади тем проєктної діяльності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», перелік творів В.О. Сухомлинського з поданої теми та інтерактивні книги як результат проєктної діяльності груп, створені за допомогою онлайн-редактора Book Creator.

Прізвище, ім'я вчителя Тема проєкту, клас	Твори В. Сухомлинського	Покликання на інтерактивні книги та інші онлайн-ресурси
Шевченко Ольга «Нежива природа: ми – дослідники, ми - винахідники», 3 клас	Казка «Краплина роси»	Інтелект-карта проєкту http://surl.li/herym Група «Друзі води» (дослідження) https://read. bookcreator.com/GcHIwbc3ZjU5kpRlhPueSbcVi6u2/ y547Lp0MTsuIrBLyXAVbMA
Ящук Валентина Проєкт «Природа кличе на допомогу», 3 клас	Оповідання: «Соромно перед соловейком», «Прогулянка до лісу»	Природа кличе на допомогу https://read.bookcreator. com/ALBd1yVFRAUnDGtBhJ4nsJY5Mcr1/0Fmkm XvRSLmMWPZH9ZEDBw
Селіванова Галина Значення свійських тварин для людей, 3 клас	Оповідання «Покинуте кошеня»	Дошка візуалізації https://jamboard.google. com/d/1-mbQbTWiPOodrj7Q7BQRQ31MP9s_ LiaAQe1IQjxN-ZY/edit?usp=sharing Значення тварин у житті людини https://read.bookcreator.com/ IPK7wrdudPO2L9H1wed2jOS4f693/ sMZqXSPeR7mQ9vOa4pbCdQ

Висновки. Освітній процес у початковій школі відповідно до концепції «Нова українська школа» спрямовується на використання компетентнісного, діяльнісного та інтегративного підходів до навчання кожної дитини. Якісної реалізації цих підходів сприяє метод проєктів. Проєктна діяльність дозволяє інтегрувати знання, розвинути ефективні засоби самостійної навчальної діяльності, поєднати теоретичні та практичні складові діяльності учнів, дозволяє особистості дитини розкрити, розвинути й реалізувати свій творчий потенціал. В організації роботи над навчальними проєктами слід дотримуватися принципів: системності, активності, продуктивності, технологічності (виконання взаємозумовлених навчальних дій у чітко визначеній послідовності); саморозвитку; урахування набутого учнем досвіду; зв'язку дослідження з реальним життям; співробітництва й партнерства. За таких умов проєктна діяльність сприятиме загальному розвитку учнів, формуванню в них предметних та ключових компетентностей, наскрізних умінь за умови пробудження в кожного власної позиції «хочу – можу – буду».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової 1. освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/
media/zagalna%20serednya/programy-1-4-
klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/
Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf)
3. Методичні рекомендації щодо викладання у початковій школі у 2022/2023 навчальному році. URL: [https://mon.gov.
ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/
metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/
Dodatok.2.pochatkova.osvita.20.08.2022.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.2.pochatkova.osvita.20.08.2022.pdf)
4. Сухомлинський В. О. Школа і природа. *Вибрані твори* : в 5-ти т. К., Радянська школа, 1997. Т.5. С. 535 – 549.
5. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. *Вибрані твори* : в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т.4. С. 7 – 390.